

Nr 100.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tjänstårsberäkning för småskolläraryrinnor, vilka varit anställda vid privatläroverkens förberedande klasser m. m.; given Stockholms slott den 12 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Stadener anför härefter:

I en vid 1927 års riksdag väckt motion (I: 248) upptogs frågan om understöd åt de lärarinnor, som bestrida undervisningen i de vid åtskilliga privatläroverk då förefintliga förberedande klasserna och som genom dessa klassers indragning skulle bli utan anställning. I motionen hemställdes, att riksdagen, med anledning av den till 1927 års riksdag avlåtna propositionen om det högre skolväsendet ville hos Kungl. Maj:t anhålla om överbäggande, i vad mån de lärarinnor vid privatläroverkens småbarnsklasser, vilka genom indragandet av offentligt stöd för dessa klasser råkade i ekonomiska svårig-

Tjänstårsberäkning för småskolläraryrinnor, vilka varit anställda vid privatläroverkens förberedande klasser m. m.

heter, kunde genom överflyttning till folkskolan eller annorledes bibehållas vid ett skäligt livsuppehälle.

Riksdagen förklarade i skrivelse den 2 juni 1927 (nr 262 sid. 102), att riksdagen funnit den av motionären berörda frågan synnerligen beaktansvärd, och ville i anledning av det i motionen framställda yrkandet starkt betona, det riksdagen förutsatte, att vederbörande kommuner låte sig angeläget vara att, i den mån så vore möjligt, bereda ifrågavarande lärarinnor anställning vid kommunens folkskoleväsen.

Med anledning härav anmodade Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1929 skolöverstyrelsen att på lämpligt sätt fästa vederbörande kommunala skolmyndigheters uppmärksamhet på vad riksdagen i sin berörda skrivelse anfört och för dem framhålla önskvärdheten av att i möjligaste mån tillmötesgå det av riksdagen uttalade önskemålet. Denna Kungl. Maj:ts anmaning till överstyrelsen föranledde utsändandet av ett cirkulär den 7 oktober 1929 till folkskolestyrelserna i samtliga städer, i vilka funnos privatläroverk med förberedande klasser. I denna cirkulärskrivelse fäste överstyrelsen folkskolestyrelsernas uppmärksamhet på sakens behjärtansvärda innebörd, varjämte lämnades vissa praktiska anvisningar angående det sätt, på vilket ett skoldistrikt möjligen kunde bringa de lärarinnor, som saken gällde, erforderlig hjälp.

Enligt vad skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1931 meddelat, hava de sålunda vidtagna åtgärderna i åtskilliga fall lett till det resultatet, att lärarinnor vid privatläroverkens förberedande klasser i samband med sådana klassers indragning vunnit anställning såsom extra ordinarie eller ordinarie småskollärarinnor vid folkskoleväsendet på orten. I vissa fall har Kungl. Maj:t medgivit, att sådan placering som ordinarie småskollärarinna fått ske utan iakttagande av bestämmelserna i gällande folkskolestadgas § 19 angående tillsättning av ordinarie lärartjänst.

En del lärarinnor, som under längre tid och med goda vitsord tjänstgjort vid privatläroverkens småskolavdelningar, sakna formell kompetens för anställning vid kommunernas småskolor. För dessa finnes emellertid möjlighet att i dispensväg få sådan kompetens sig tillerkänd.

Under erinran att dispens, som nu avses, författningsenligt skall beviljas av skolöverstyrelsen, har skolöverstyrelsen i sin nyssnämnda skrivelse den 31 augusti 1931 meddelat, att överstyrelsen hittills i samband med uppkomna frågor om överflyttande till det kommunala folkskoleväsendet av lärarinnor från privatläroverkens förberedande klasser, i den mån så befunnits erforderligt och eljest från sakliga synpunkter kunnat motiveras, meddelat dispens från småskollärarexamen.

Vissa möjligheter finnas sålunda och hava även begagnats att bereda lärarinnor av ifrågavarande kategori möjlighet till utkomst. Emellertid hava beträffande dessa lärarinnor gjort sig gällande ett par önskemål, vilka hittills

icke blivit tillgodosedda. Dessa önskemål gälla dels rätt för berörda lärarinnor att för lönetur och pension tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring vid enskilt läroverks småskolavdelningar, dels möjlighet till understöd åt sådan lärarinna, åt vilken icke kunnat beredas likvärdig anställning i kommuns tjänst.

I sistnämnda avseenden hava åtskilliga framställningar blivit gjorda.

Sälunda har hos Kungl. Maj:ts lärarinnan vid Oskarshamns elementarläroverk för flickor Herta Syster Maria Stjernberg — med förmålan att sagda läroverk som följd av 1927 års riksdagsbeslut i skolfrågan komme att successivt nedläggas från och med utgången av läsåret 1927/1928, då första förberedande klassen komme att indragas — anhållit om behörighet att söka och innehava ordinarie småskolläraryrkesbefattning vid Oskarshamns folkskolor med rätt för henne att i fråga om lönetur och pension tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring vid berörda läroverk.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, bland annat, att sökanden är född den 26 april 1876, att hon vid nämnda läroverk tjänstgjort såsom lärarinna från och med höstterminen 1902 till och med vårterminen 1928 och därvid meddelat undervisning företrädesvis i första förberedande klassen, att hennes undervisningsskyldighet vid läroverket intet läsår understigit 20 veckotimmar, att skolöverstyrelsen på grund av ovannämnda ansökning den 10 mars 1928 beviljat sökanden behörighet att, utan hinder därav att hon icke avlagt därför föreskriven examen, söka och innehava ordinarie småskolläraryrkesbefattning vid Oskarshamns stads folkskolor samt att hon den 13 april 1928 valts till småskolläraryrkesbefattning vid Rotviksskolan i Oskarshamns stads skoldistrikt.

I detta ärende hava yttranden avgivits av folkskolestyrelsen i Oskarshamn och vederbörande folkskolinspektör samt den 24 februari 1928 av domkapitlet i Växjö, den 10 mars 1928 av skolöverstyrelsen, den 30 mars 1928 av statens pensionsanstalt och den 30 maj 1928 av statskontoret.

Folkskolestyrelsen i Oskarshamn och *domkapitlet* hava förordat bifall till ansökningen. Folkskolinspektören har endast yttrat sig i behörighetsfrågan.

Skolöverstyrelsen har anfört bland annat:

Då nu gällande författningsbestämmelser rörande folk- och småskollärares löneturs- och pensionsförhållanden tillkommit genom riksdagens medverkan, torde denna omständighet medföra hinder för Kungl. Maj:ts att utan vidare bifalla ansökningen i vad den avsåge tjänstårsberäkning. Emellertid syntes det överstyrelsen, särskilt vad pensionsförhållandena anginge, vara billigt, att sådana lärarinnor, vilka i likhet med sökanden på grund av de enskilda flickläroverkens omorganisation överflyttades till det kommunala skolväsendet, bereddes möjlighet att erhålla pension och att härför tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring vid sådana läroverk. Om såsom överstyrelsen förmodade ett sådant syfte icke heller kunde vinnas genom tillämpning av § 6 i gällande reglemente för statens pensionsanstalt, syntes syftemålet kunna ernås endast på sådant sätt, att Kungl. Maj:ts genom proposition till riksdagen utverkade dess bifall till dylika pensionsfrågors lösning i varje enskilt fall. På grund

av vad sålunda anförts tillstyrkte skolöverstyrelsen beträffande den föreliggande ansökningen vidtagande av åtgärder i angiven riktning.

Statens pensionsanstalt har anfört, att anstalten ansåge billigt att sökanden bereddtes rätt att, efter vunnen anställning vid den allmänna folkundervisningen, för pension räkna tjänstår för sin omförmälda tjänstgöring vid privatläroverk.

Statskontoret har anfört huvudsakligen följande:

Vid bedömande av frågor om tillgodoräkning av tidigare tjänstgöring för statsanställda lärares uppflyttning i högre lönegrad hade den fordran alltid uppställts, att endast sådan tjänstgöring finge tillgodoräknas, som fullgjorts efter det vederbörande vunnit kompetens till den befattning, i vilken uppflyttningen skulle äga rum. I förevarande fall hade emellertid kompetens erhållits först sedan den tidigare tjänstgöringen avslutats, varför i analogi med nyssberörda tillämpning sagda tjänstgöring icke skulle kunna till någon del tillgodoräknas sökanden. Å andra sidan måste dock erkännas, att starka billighetsskäl talade för ett medgivande i antydd riktning, åtminstone av sådan omfattning, att sökanden icke genom den förändrade tjänstgöringen komme att lida minskning i sina avlöningsförmåner. Vad anginge ansökningsen i vad den avsåge rätt att tillgodoräkna tjänstgöringen vid elementarläroverk såsom tjänstår för pension vid småskolläraryrket, förordade statskontoret i likhet med statens pensionsanstalt bifall till densamma. Bägge de avhandlade spörsmålen syntes böra underställas riksdagens prövning.

Vidare har Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund genom sitt arbetsutskott i skrivelse den 26 maj 1930 anfört, bland annat, följande:

I riksdagsskrivelsen nr 262 till 1927 års riksdag beröres ej frågan om lönetursrätt för lärarinna, som från flickskolornas förberedande avdelning övergår till motsvarande klasser i folkskolan. Dock synes det på intet vis motiverat, att sådan lärarinna skulle förlora de tjänstår, hon med tjänstgöring av samma art ehuru i annan skolform intjänat.

Det synes vidare väl motiverat och i hög grad behjärtansvärt att i de fall, där lärarinnor genom direkta eller indirekta åtgärder från statens sida förlora sin tjänst, och då likvärdig anställning ej omedelbart erhålles, någon form av understöd, åtminstone ett existensminimum, tillerkändes denna lilla grupp av lärarinnor under tiden från entledigandet, intill dess ny anställning vunnits.

I anslutning härtill har lärarinneförbundet hemställt

att med hänsyn till de brydsamma förhållanden, som oförskyllt drabbat en oförvitlig kår, Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen sådan ändring i gällande bestämmelser vid lönetursberäkning för småskolläraryrket, att i de fall, då överflyttning till kommunal småskola av f. d. privatanställd men genom skolreformens verkningar entledigad småskolläraryrket äger rum, lärarinnan i fråga måtte för lönetursberäkning få tillgodoräkna sig de tjänstår, hon i den privata småskolan intjänat, samt

att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbärande, huruvida det ej kunde befinnas skäligt, att i de fall, där lärarinna i statsunderstödd privatskolas förberedande avdelning direkt eller indirekt genom åtgärder från statens

sida förlorar sin tjänst och då likvärdig anställning ej omedelbart erhålles, någon form av understöd, åtminstone ett existensminimum, tillerkändes denna lilla grupp av lärarinnor under tiden från entledigandet, intill dess ny likvärdig anställning vunnits.

I särskilda, till Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen ingivna ansökningar hava därjämte småskollärarynnorna Karin Pettersson i Karlstad och Gerda Munthe i Visby samt elementarlärarynnorna Maria Hagelin, Valborg Himmelstrand och Ester Westerdal i Sundsvall gjort framställningar, vilka till sin sakliga innebörd sammanfalla med vad i sådant avseende yrkats av lärarinnoförbundet i dess nyssberörda hemställen. Beträffande innehållet i dessa fem ansökningar torde jag kunna inskränka mig till att hänvisa till handlingarna i ärendet.

Över lärarinnoförbundets och nyssnämnda lärarynnors framställningar hava yttranden avgivits den 31 augusti 1931 av skolöverstyrelsen och den 3 oktober 1931 av statskontoret.

Skolöverstyrelsen har anfört, bland annat, följande:

Såsom i lärarinnoförbundets skrivelse framhålles, nämndes ingenting i riksdagsskrivelsen 1927 angående spörsmålet om lönetursrätt. Överstyrelsen håller dock före, att lösningen av denna *lönetursfråga* kan betraktas såsom ett led i de åtgärder, vilka statsmakterna genom ovan anförda uttalande givit sitt stöd, nämligen säkerställande, så långt sig göra låter, av nu ifrågasvarande lärarynnors existensmöjligheter, i första hand genom deras överflyttning till vederbörande kommuns folkskoleväsen. Starka billighetsskäl tala för att den lönetursrätt, som nu ifrågasättes, blir beviljad. Avlöningsförmanerna för den vid privatläroverkens förberedande klasser anställda lärarpersonalen hava visserligen icke varit genom författning reglerade. Dock torde i allmänhet den praxis hava tillämpats, att avlöningen kommit att hållas i nivå med småskollärarynnelönerna vid den kommunala småskolan på orten. I sådana fall hava även ålderstillägg utgått efter vederbörligen intjänade lönetursår. Det synes obilligt, att under sådana förhållanden den lärarinna, som i samband med tjänstens indragning kommer att övergå till kommunal småskola, alltid måste börja åtnjuta lön i första lönegraden. Det torde ock vid bedömandet av denna fråga böra beaktas, att så länge de förberedande klasserna vid privatläroverken uppehållits, detta i stort sett betytt en motsvarande besparing av lärarkrafter vid folkskolan och alltså en minskning i statens och kommunernas utgifter för det kommunala skolväsendet.

Enligt från privatläroverken inhämtade uppgifter synas av de lärarynnor, som efter ingången av år 1930 entledigats på grund av indragning av förberedande klasser, 14 hava erhållit ordinarie anställning vid vederbörande kommuns småskola. Härtill kommer ett fåtal fall, då tidigare en dylik överflyttning skett, varjämte böra beräknas ytterligare några placeringar av detta slag under de närmast kommande åren. I det hela torde man kunna räkna med, att den lönetursrätt, varom nu är fråga, kommer att beröra omkring ett 20-tal lärarynnor. De ekonomiska konsekvenserna av ett medgivande av den nu ifrågasatta lönetursrätten synas sålunda bliva ganska begränsade.

Av framställningen liksom ock av vad överstyrelsen nu anfört framgår,

att de nuvarande lönetursbestämmelserna beträffande ordinarie småskollärarinna enligt § 10 mom. 4 i kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning icke skulle ändras i syfte att för uppflyttning i högre lönegrad skulle generellt få räknas föregående tjänstgöring vid förberedande klasser vid privatläroverk. En dylik utvidgning av lönetursrätten kan överstyrelsen givetvis icke tillstyrka. Den skulle begränsas till allenast de fall, som hava ett verkligt sammanhang med den i riksdagens skrivelse år 1927 antydda förutsättningen för ett det allmännas hjälpande ingripande till förmån för de lärarinnor, som på grund av skolreformens genomförande eljest komme att stå arbetslösa. Emellertid skulle det enligt överstyrelsens mening vara ganska svårt att finna en formulering, som på förhand täckte samtliga de fall, vilka i verkligheten kunde komma i fråga till den lönetursrätt, som nu åsyftas. Det torde därför vara mest ändamålsenligt och praktiskt att frågan löses på enahanda sätt som redan blivit bestämt beträffande tillgodoräknande för lönetur av tjänstgöring vid statsunderstödd svensk skola i utlandet, nämligen efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall (punkten e i ovannämnda § 10 mom. 4).

Överstyrelsen vill i detta sammanhang jämväl erinra om dessa lärarinnors ställning i *pensionshänseende*. De lärarinnor, som bliva överflyttade från privatläroverkens förberedande klasser till kommunal småskola, erhålla därvid pensionsrätt i statens pensionsanstalt men bibehålla, i den mån de såsom lärarinnor vid privatläroverks förberedande klasser tillhört svenska lärarinnornas pensionsförening, den rätt till pension, som tillkommer dem på grund av gjorda inbetalningar till nämnda pensionsförening. Sker överflyttningen till den kommunala småskolan vid relativt hög ålder, blir den från statens pensionsanstalt utgående pensionen starkt avkortad, och det torde därför komma att inträffa, att det sammanlagda pensionsbeloppet för dylik lärarinna kommer att understiga det belopp, som skulle hava tillkommit henne, därest hon haft sin tjänstgöring helt förlagd till kommunal småskola. Det synes överstyrelsen billigt, om detta kunde åtminstone i viss utsträckning förekommas därigenom, att befattningshavaren finge för tjänstår tillgodoräkna sig även viss tid av tjänstgöring vid privatläroverkens förberedande klasser. Överstyrelsen vill erinra därom, att riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t vid ett flertal tidigare tillfällen — bland annat beträffande folkskollärarinnorna Anna Ljungberg och Gurli d'Aubigné (riksdagens skrivelser nr 215/1929 och 369/1930) — medgivit, att lärare för åtnjutande av pension enligt civila pensionslagen eller från statens pensionsanstalt fått tillgodoräkna sig två tredjedelar av den tid, som vederbörande tjänstgjort vid enskild läroanstalt. En liknande förmån synes lämpligen böra beredas nu ifrågavarande lärarinnor, sålunda att de medgivas rätt att för pension i statens pensionsanstalt tillgodoräkna sig jämväl två tredjedelar av sin tjänstetid vid statsunderstödd privatläroverks förberedande klasser. Givetvis borde en dylik utsträckt tjänstårsberäkning för pension, i överensstämmelse med vad som i motsvarande fall gäller beträffande lärarinna vid kommunal flickskola, förbindas med det villkoret, att, därest nu avsedd lärarinna åtnjuter pension från svenska lärarinnornas pensionsförening, den henne från statens pensionsanstalt tillkommande pensionen i motsvarande mån minskas, dock med den begränsningen, att därvid hänsyn ej må tagas till större del av den från pensionsföreningen utgående pensionen än den, som grundas på statsbidrag och de för detsammias erhållande erforderliga minimiavgifter.

Slutligen yrkar lärarinneförbundet, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida det ej kunde finnas skäligen att i de fall, där lärarinna i statsunderstödd privatskolas förberedande avdelning direkt eller indirekt genom åtgärder från statens sida förlorar sin tjänst, och då likvärdig anställning ej omedelbart erhålles, någon form av *understöd*, åtminstone ett existensminimum, tillerkändes denna lilla grupp av lärarinnor under tiden från entledigandet, intill dess ny likvärdig anställning vunnits.

Enligt de uppgifter, som överstyrelsen kunnat inhämta, hava intill utgången av vårterminen 1931 omkring 35 lärarinnor vid de statsunderstödda privatläroverkens förberedande klasser entledigats under sådana förhållanden, att entledigandet kan sättas i samband med 1927 års skolreform och i anslutning därtill vidtagna åtgärder. Två av dessa lärarinnor hava emellertid, enligt de för överstyrelsen tillgängliga uppgifterna, anställts vid vederbörande skola senare än den 1 mars 1927, och ytterligare två uppgivas icke önska erhålla annan anställning. Då därjämte ett ej ringa antal av de entledigade lärarinnorna erhållit anställning vid kommunal eller annan skola, återstår, enligt de beräkningar som överstyrelsen kunnat verkställa, endast ett tiotal lärarinnor, för vilka ersättning av den art, som i framställningen åsyftas, kan ifrågakomma. Huruvida detta antal framdeles kan komma att ökas, undandraget sig för närvarande säkert bedömande. Sannolikheten talar dock för att någon större ökning av antalet understödsbehövande lärarinnor icke kommer att ske, enär den i samband med skolreformen förutsatta avvecklingen av de förberedande klasserna i allmänhet redan ägt rum.

Överstyrelsen finner för sin del synnerligen starka billighets-skäl tala för att de lärarinnor vid nu ifrågavarande klasser, som genom åtgärder i samband med skolreformen förlorat sina utkomst-möjligheter, erhålla någon ersättning av statsmedel, i den mån annan utkomst icke kunnat beredas dem.

Dylik ersättning synes böra beviljas för allenast ett år i sänder och efter Kungl. Maj:ts beprövande med hänsyn till de föreliggande omständigheterna i varje särskilt fall. I likhet med vad som av riksdagen beslutits rörande grunder i motsvarande fall för ersättning åt andra kategorier av lärarinnor vid enskilda läroanstalter bör gälla, att ersättning utgår allenast till sådan entledigad lärarinna, som under minst fem år varit anställd vid statsunderstött privatläroverks förberedande klasser och som vunnit dylik anställning före den 1 mars 1927 samt vilkens tjänstgöring haft sådan omfattning, att den kan sägas hava utgjort hennes väsentliga sysselsättning. Däremot synes, med hänsyn därtill, att någon överflyttning till annan tjänst, på samma sätt som skett beträffande vid egentlig flickskola anställd lärarinna, icke kan beredas nu ifrågavarande lärarinnekategori, någon föreskrift ej böra lämnas därom, att vederbörande lärarinna skall vid tiden för början av de förberedande klassernas avveckling hava uppnått en ålder av 50 år. Överstyrelsen vill härvidlag erinra om 1931 års riksdags beslut, enligt vilket ersättning kan under vissa förhållanden av Kungl. Maj:t tillerkännas lärarinna vid privatläroverk, oavsett hennes ålder vid början av avvecklingen av den skola, vid vilken hon varit anställd, under förutsättning bland annat att vederbörande lärarinna icke kunnat beredas annan anställning. Samma förutsättning bör, såsom redan ovan nämnts, givetvis gälla i nu förevarande fall.

Den övre åldersgräns, intill vilken ersättning för mistad arbetsinkomst må kunna beviljas ifrågavarande lärarinnor, torde böra bestämmas med hänsyn till de bestämmelser rörande inträde i pensionsåldern (livränteklas-

sen), som innehållas i stadgarna för svenska lärarinnornas pensionsförening, till vilken lärarinnorna vid privatläroverkens förberedande klasser i allmänhet torde vara anslutna. Då detta inträde sker med början av det kalenderår, då delägare fyller 55 år, synes ersättning böra beviljas högst intill nämnda tidpunkt. Någon ersättning åt ifrågavarande lärarinnor efter pensionsålderns inträde synes åtminstone ej för närvarande böra ifrågasättas, dels på grund av de bestämmelser, som gälla för nämnda pensionsförening och som bland annat innebära, att pensionens storlek icke är beroende av antalet tjänstår, dels med hänsyn till den omständigheten, att någon skyldighet ej föreligger för vederbörande lärarinnor att tillhöra pensionsföreningen.

Vad därefter beträffar beloppet av den ersättning, som under ovan angivna förutsättningar skulle kunna tillerkännas entledigad lärarinna, anser överstyrelsen, med hänsyn till föreliggande förhållanden, detsamma böra bestämmas från fall till fall. Överstyrelsen vill erinra därom, att några bestämmelser vare sig i lönehänseende eller i fråga om tjänstgöringsskyldighetens omfattning icke finnas utfärdade rörande nu ifrågavarande kategori av lärarinnor. Deras avlöningsförmåner liksom deras tjänstgöringsskyldighet kunna således vara ganska växlande vid olika skolor. Under sådana förhållanden synes lämpligen en norm för ersättningens maximibelopp kunna erhållas med utgångspunkt från de i gällande författningar stadgade avlöningsförmåner för ordinarie småskollärarinna. Då en del av de lärarinnor, som skulle ifrågakomma till ersättning, kan återopa en mångårig tjänstgöring, torde man böra utgå från lönen i högsta lönegraden, vartill så kommer dyrtidstillägg, beräknat enligt för närvarande gällande grundtal, nämligen 30 procent, provisorisk avlöningsförbättring å billigaste ort samt värdet av naturaförmåner, vilka uppskattats till samma belopp, som av 1928 års lönekommitté ifrågasatts beträffande lägsta ortgruppen i dess betänkande med förslag till löne reglering för befattningshavare vid undervisningsväsendet. Det sålunda beräknade avlöningsbeloppet uppgår till 2,559 kronor, och med tillämpning av samma grunder, som i detta hänseende gälla beträffande ersättning åt lärarinnor vid egentlig flickskola, skulle ersättningens maximibelopp bestämmas till två tredjedelar av det ovannämnda beloppet eller med lämplig avrundning nedåt till 1,600 kronor. Därjämte torde böra bestämmas, att ersättning i intet fall må utgå med högre belopp, än som motsvarar två tredjedelar av de avlöningsförmåner, som vederbörande lärarinna i medeltal åtnjutit under de 5 sista åren före entledigandet.

Det belopp, som sålunda skulle bli erforderligt för budgetåret 1932/1933 för tillgodoseende av nu avsedda ändamål, skulle, om man räknar med tio till ersättning ifrågakommande lärarinnor, uppgå till högst 16,000 kronor. Då emellertid ersättningen icke torde böra beräknas utgå med i varje särskilt fall högsta möjliga belopp, synes anslagsbehovet lämpligen kunna begränsas till 12,000 kronor.

Statskontoret har anfört:

Vidkommande den av såväl lärarinneförbundet som åtskilliga lärarinnor begärda *lönetursrätten* för de lärarinnor, om vilka här är fråga, kan statskontoret instämma i vad överstyrelsen härutinnan anfört och föreslagit. Billigheten bjuder otvivelaktigt att, då dessa lärarinnor genom av statsmakterna vidtagna åtgärder nödgas antaga annan tjänst, de icke gå miste om

redan intjänt lönetur. Då det endast rör sig om ett tjugotal lärarinnor, bliva de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna och staten av lönetursrätten av så ringa betydelse, att ur denna synpunkt några betänkligheter mot förslaget icke lära kunna resas.

I sammanhang med behandlingen av lärarinneförbundets framställning om ifrågavarande lärarinnors lönetursrätt har skolöverstyrelsen fäst uppmärksamheten på ett av förbundet icke berört spörsmål, nämligen dessa lärarinnors *ställning i pensionshänseende*. Överstyrelsen anser billigt, att lärarinnorna, vilka såsom anställda vid privatläroverks förberedande avdelning torde hava blivit delaktiga i svenska lärarinnornas pensionsförening och som vid övergång till kommunal småskola erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt, må få såsom tjänstår för pension från sistnämnda anstalt tillgodoräkna $\frac{2}{3}$ av tjänstetiden vid statsunderstödd privatskolas förberedande klasser, med iakttagande dock att, därest lärarinnan erhåller pension från nämnda pensionsförening, den henne från statens pensionsanstalt tillkommande pensionen skall minskas med den del av den från pensionsföreningen utgående pensionen, som grundas på statsbidrag och de för detsamma erhållande erforderliga minimiavgifterna. Statskontoret, som med hänsyn till här föreliggande omständigheter ansluter sig till överstyrelsens mening att det bör tillses, att ifrågavarande lärarinnor icke genom förändringen få det sämre ställt i pensionsavseende än om de fortsatt med sin anställning vid privatläroverk, håller emellertid före, att lämplig åtgärd i sådant syfte bör övervägas först, när pensionsfrågan blir aktuell i varje särskilt fall. Beträffande överstyrelsens nyssnämnda förslag vill statskontoret icke underlåta att erinra, hursom 1931 års riksdag, såsom framgår av dess skrivelse nr 202, punkt 71, angående väckt förslag om tilläggs pension åt ämneslärarinnan Anna Sofia Sondén på grund av hennes tidigare anställning vid privatläroverk, funnit avdrag vid bestämmande av den föreslagna tilläggs pensionens belopp böra ske icke blott för den på obligatoriska avgifter grundade pension, som hon åtnjöt från svenska lärarinnornas pensionsförening, utan även för den pension hon uppbar från samma förening till följd av erlagda frivilliga avgifter. Enligt statskontorets mening föreligga emellertid beträffande nu ifrågavarande lärarinnor alldeles särskilda skäl, som synas böra föranleda till en gynnsammare behandling i berörda avseende.

Vidkommande slutligen förslaget om *understöd* åt sådana lärarinnor, som efter sitt entledigande från anställningen vid privatläroverk icke kunnat erhålla anställning vid kommunal småskola eller på annat sätt vinna sin utkomst, synes lärarinneförbundets framställning jämväl i denna del värd beaktande. Innevarande års riksdag har åt ämneslärarinnan vid privatläroverk, som mistat sin anställning på grund av skolreformen, oavsett hennes ålder, beviljat understöd, under förutsättning att åt henne icke kunnat beredas anställning vid statsläroverk eller statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt. Enhanda skäl, som föranlett denna åtgärd, äro för handen beträffande lärarinnorna i de förberedande klasserna, och det synes förefinnas så mycket mindre anledning till tvekan i detta fall, som enligt skolöverstyrelsens uppgift endast ett tiotal lärarinnor kan beräknas ifrågakomma till understöd. I trots av de direktiv angående sträng återhållsamhet vid prövning av anslagsäskanden, som givits i nådiga cirkuläret den 12 juni 1931, och med hänsyn till dels den skyldighet ur billighetssynpunkt, statsverket enligt statskontorets mening äger att komma ifrågavarande lärarinnor till hjälp, och dels de jämförelsevis måttliga kostnader, som åtgärden kan

väntas medföra, anser sig därför statskontoret böra förorda, att anslag för ändamålet beviljas.

Beträffande de närmare bestämmelserna för erhållande av understöd har statskontoret intet att erinra mot överstyrelsens förslag i sådant hänseende.

Överstyrelsen har beräknat ett anslag å 12,000 kronor vara erforderligt för budgetåret 1932/1933. Statskontoret vill med anledning härav först och främst framhålla, att det icke lärer vara behövt att för ändamålet uppföra ett särskilt riksstatsanslag, utan torde de nu ifrågavarande utgifterna böra bestridas från det redan befintliga förslagsanslaget till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Detta anslag, som första gången uppfördes å riksstaten för budgetåret 1930/1931 med 7,000 kronor och då i sin helhet besparades, höjdes i riksstaten för innevarande budgetår till 23,000 kronor. Beräkningen av detta belopp gjordes, innan Kungl. Maj:t framlade propositionen om förenämnda understöd åt ämneslärarinnorna. Sistnämnda proposition ansågs dock ej behöva föranleda någon höjning av anslaget. Statskontoret anser sig nu böra ifrågasätta, om icke anslaget, i avbidan på någon erfarenhet om utgifterna från detsamma, bör jämväl för budgetåret 1932/1933 bibehållas vid sitt nuvarande belopp, oaktat ett bifall till det nu föreliggande förslaget måhända kan förväntas medföra ytterligare belastning av detsamma. Givetvis kan härigenom uppkomma brist i anslaget, men statskontoret anser denna möjlighet vara under innevarande bekymmersamma budgettider att föredraga framför att tynga riksstaten med ett belopp, som, på sätt skedde med anslaget för budgetåret 1930/1931, måhända endast kommer att helt eller delvis vid nästa budgetårs utgång tillgodoföras statsverkets kassafond.

Departementschefen.

Beträffande de lärarinnor, som genom skolreformen förlorat innehavd anställning vid de statsunderstödda privatläroverkens förberedande avdelningar, hava framkommit tre önskemål, som ännu icke blivit tillgodosedda. Det första av dessa önskemål avser rätt för dem av dessa lärarinnor, som fått anställning i folkskolas småskolavdelningar, att för lönetur tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring i privatläroverkets förberedande klasser. Det andra önskemålet rör ifrågavarande lärarinnors ställning i pensionshänseende, och det tredje går ut på att de lärarinnor av ifrågavarande kategori, som icke kunnat förses med någon likvärdig anställning, måtte erhålla understöd under den tid, de måste gå utan förvärvsarbete.

Vidkommande först de ifrågavarande lärarinnornas *rätt till lönetur* har skolöverstyrelsen erinrat, att kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning i § 10 mom. 4 stadgar, att lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, vilken eljest kan komma i åtnjutande av ålderstillägg, äger att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig, enligt de närmare villkor som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmas, den tid han i egenskap av lärare med fast anställning tjänstgjort vid statsunderstödd svensk skola i utlandet. Skolöverstyrelsen anser, att frågan om lönetursrätt för lärarinna, om vilken nu är fråga, bör ordnas på enahanda sätt, nämligen efter prövning av Kungl.

Maj:t i varje särskilt fall. Statskontoret är härutinnan ense med skolöverstyrelsen. För egen del anser jag den sålunda föreslagna utvägen vara att förorda. Då det här endast är fråga om ett tjugotal lärarinnor, torde några betänkligheter ur ekonomisk synpunkt näppeligen kunna hysas mot förslaget.

Vad därefter beträffar de ifrågavarande lärarinnornas ställning i *pensionshänseende*, har skolöverstyrelsen ansett billigt, att lärarinnorna må få såsom tjänstår för pension från statens pensionsanstalt tillgodoräkna $\frac{2}{3}$ av tjänstetiden vid statsunderstödd privatskolas förberedande klasser. Härmed har skolöverstyrelsen förbundit ett förbehåll, för kändedom varom jag ber att få hänvisa till den nyss lämnade redogörelsen av skolöverstyrelsens yttrande. Statskontoret, som visserligen i likhet med skolöverstyrelsen anser, att ifrågavarande lärarinnor icke böra få det sämre ställt i pensionshänseende än om de fortsatt med sin anställning i privatläroverk, uttalar sig emellertid för att lämplig åtgärd i sådant syfte bör övervägas, först när pensionsfrågan blir aktuell i varje särskilt fall. Efter att hava i ärendet samrått med chefen för finansdepartementet ansluter jag mig till statskontorets uppfattning härutinnan.

Slutligen ber jag att med några ord få beröra den väckta frågan om *understöd* åt sådana lärarinnor, som förlorat sin anställning vid statsunderstött privatläroverks småskolavdelningar utan att därefter kunnat erhålla något förvärvsarbete. Skolöverstyrelsen, som anser starka billighetsskäl tala för att dessa lärarinnor erhålla någon ersättning av statsmedel, har förordat, att dylik ersättning skulle beviljas för ett år i sänder och efter Kungl. Maj:ts beprövande med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Överstyrelsen har beräknat, att det här vore fråga om endast ett tiotal lärarinnor, samt har vidare framlagt vissa närmare grunder för en sådan prövning. Överstyrelsen har beräknat, att ett statsanslag av 12,000 kronor skulle för ändamålet bli erforderligt under budgetåret 1932/1933. Jämväl statskontoret förordar, att anslag för ändamålet beviljas, men framhåller, att det icke lär vara behöfligt att därför uppföra särskilt anslag å riksstaten, utan skulle de nu ifrågavarande utgifterna kunna bestridas från det redan befintliga förslagsanslaget till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. För det sålunda framförda förslaget tala enligt min mening starka billighetsskäl. Det kan svärligen anses vara staten värdigt att lämna ifrågavarande, så vitt nu kan bedömas ganska fåtaliga grupp av lärarinnor helt utan ekonomiskt stöd. De hava ju under längre eller kortare tid utfört ett samhällsnyttigt arbete och hava obestriddligen på grund av den av statsmakterna beslutade omorganisationen av skolväsendet och alltså utan eget förvällande gått förlustiga det levebröd, de tidigare njutit. Jag ber vidare få erinra om att enligt äldre bestämmelser för åtnjutande av statsunderstöd en viss del av en ämneslärarinna vid privatläroverk tjänstgöring kunde vara förlagd till de förberedande klasserna:

alltifrån början — intill 1 juli 1925 — kunde högst $\frac{1}{3}$ av en ämneslärarinnas tjänstgöring, senare under vissa villkor — intill den 1 juli 1928 — högst $\frac{1}{9}$ av samtliga ämneslärarinnors sammanlagda tjänstgöring vid den privatskola, med vilken de förberedande klasserna voro förbundna, fullgöras i berörda klasser. Dessa hava alltså visserligen åtnjutit allenast ett indirekt understöd av staten men hava dock ända till senare tid varit ur viss synpunkt sett godtagna av staten.

Även om jag således måste i likhet med skolöverstyrelsen och statskontoret anse det billigt och skäligt, att åtgärder från det allmännas sida vidtagas för att bereda ifrågavarande lärarinnor något understöd som ersättning för mistad anställning, anser jag mig dock ej kunna tillstyrka, att förslag till ett mera generellt ordnande av denna angelägenhet förelägges riksdagen. Lämpligare är det enligt min mening, att, efter verkställd närmare utredning, de särskilda fallen bringas under riksdagens prövning. Det är också min avsikt att hemställa om uppdrag åt skolöverstyrelsen att vidtaga de åtgärder för det nämnda syftets vinnande, som kunna befinnas erforderliga.

Under återopande av vad sålunda blivit anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att lärare vid småskola, vilken eljest kan komma i åtnjutande av ålderstillägg, må, därest han varit anställd vid statsunderstött privatläroverks förberedande klasser och blivit entledigad på grund av nämnda klassers avveckling i samband med genomförandet av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, äga att för uppflyttning i högre lönegrad i förekommande fall tillgodoräkna sig enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmas, den tid, han tjänstgjort vid sagda förberedande klasser.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

E. Hedenlund.